

БАГАТОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

освіта – умова формування висококваліфікованого фахівця – Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. – 2010. – Вип. 26. – С. 3 – 10.

3. Кинелев В.Г. Фундаменталізація університетського образования // Высшее образование России. – 1994. – № 4. – С. 6 – 13.

4. Кремень В. Нові вимоги до освіти та її змісту / Виклик для України: розробка рамкових основ змісту освіти для 21 століття: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. “Рівний доступ до якісної освіти”, 26 – 27 черв. 2007 р., м. Київ. – К.: ТОВ УВПК “Ексоб”, 2007. – С. 3 – 10.

5. Левківський К.М. Парадигма інтелектуалізації інноваційної освіти // Вища освіта в Україні: реалії, тенденції, перспективи розвитку: Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – К., 1996. – Ч. 4. – С. 134 – 136.

6. Національна доктрина розвитку освіти // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 2. – С. 9 – 22.

7. Основні напрями досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2002. – № 3. – С. 10 – 39.

8. Рыжаков М.В. Государственный образовательный стандарт основного общего образования (теория и практика) – М.: Пед. общество России, 1999. – 544 с.

9. Федорченко В.К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму / Моногр. – К.: Слово, 2004. – 472 с.

10. Хамуляк О. Сучасний стан професійної підготовки фахівців залізничного транспорту у професійно-технічних навчальних закладах України // Молодь і ринок. – 2012. – № 1 (84). – С. 170 – 173.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

УДК 378.14:81'24

Ольга Дем'яненко, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов
Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

БАГАТОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена питанню багатомовної професійної освіти як способу ефективною міжкультурною підготовки вчителів іноземної мови. Розглядається актуальність впровадження моделі такої освіти в вузи, його цілі, завдання та методичні принципи.

Ключові слова: багатомовна професійна освіта, міжкультурне навчання, підготовка вчителя іноземної мови, іноземна мова, акультурація, ситуація багатомовності.

Літ. 6.

Ольга Демьяненко, кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков
Николаевского национального университета имени В.А. Сухомлинского

ПОЛИЯЗЫКОВОЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ КАК ФОРМА ЭФФЕКТИВНОЙ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Статья посвящена вопросу полиязыкового профессионального образования как способа эффективной межкультурной подготовки учителей иностранного языка. Рассматривается актуальность внедрения модели такого образования в вузы, его цели, задачи и методические принципы.

Ключевые слова: полиязыковое профессиональное образование, межкультурное обучение, подготовка учителя иностранного языка, иностранный язык, аккультурация, ситуация многоязычия.

**Olga Demianenko, Ph.D. (Pedagogy) Docent of Foreign Languages Department
Mykolaiv National University by V.Sukhomlynsky**

MULTILINGUAL PROFESSIONAL EDUCATION AS AN EFFECTIVE INTERCULTURAL TRAINING OF FOREIGN LANGUAGE TEACHER

This article is devoted to the issue of multi-professional education as a means of effective cross-cultural training of foreign language teachers. We consider the relevance of the implementation of this model of education in higher education, its aims, objectives and methodological principles.

Keywords: multilingual professional education, intercultural education, training of foreign language teachers, foreign language, acculturation, the situation of multilingualism.

Постановка проблеми. Інтенсивні процеси глобалізації сучасного суспільства можуть бути охарактеризовані як комплексні й багатопланові. Теорія багатомовної освіти, тобто процесу, при якому інша мова є не стільки метою, скільки

засобом навчання, засобом викладання спеціальних дисциплін, інтенсивно розробляється і в Україні. При цьому слід зазначити, що ці процеси обумовлюють складні, багатопланові проблеми, в числі яких можна назвати, перш за все, багатомовність, найбільш поширеним варіантом якої є білінгвізм.

Вважаємо, що широке трактування цього терміну найбільш об'єктивно відображає реальний стан справ навколо ситуації багатомовності в цілому, так як в її основі лежить уявлення про двомовність як про індивідуальну характеристику мовця, яка може проявлятися у нього по-різному в залежності від цілого ряду чинників як лінгвістичного, так і екстралінгвістичного характеру. Теорія полілінгвальної освіти, тобто процесу, при якому інші мови є не стільки метою, скільки засобом навчання, засобом викладання спеціальних дисциплін, інтенсивно розробляється останнім часом як у нашій країні, так і за кордоном.

Практика введення багатомовної системи навчання засобами рідної та іноземної мови набула широкого поширення і розглядається як досить перспективний напрям у Західній Європі та Північній Америці. Проте, полілінгвальна освіта, на жаль, довгий час не була предметом спеціального вивчення, і тільки останні десятиліття ХХ в. зробили крок до такої освіти як одного з провідних напрямків освітньої політики європейських країн.

Щодо вищої освіти, то об'єктивна тенденція до використання не однієї, а кількох різних мов у навчальному процесі, зумовлена не лише причинами ситуативного характеру, а більш глибокими обставинами, зокрема, онтологічними, соціокультурними, історичними. Наразі для національної освітньої системи актуальним є завдання виведення її на рівень, який би давав змогу випускникам українських вищих навчальних закладів вільно застосовувати свої знання й уміння не лише у своїй країні, а й за її межами. Важливе значення у цьому плані відіграє поетапне включення України до європейського освітнього простору в якості її рівноправного члена через участь у Болонському процесі. Для системі вищої освіти України багатомовність є природним явищем, оскільки ця система і так функціонує в багатомовному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дидактичні концепції міжкультурного навчання отримали активний розвиток за кордоном, наприклад, в таких роботах, як: С.Н. Dodd "Dynamics of intercultural communication" (1997); L.A. Samovar & R.E. Porter "Intercultural

communication" (1994); W. Leeds-Hurwitz "Notes in the history of intercultural communication: The Foreign Service Institute and the mandate for intercultural training" (1990); M.K. Asante & W.B. Gudykunst "Handbook of international and intercultural communication" (1989); W.B. Gudykunst "Intercultural communication theory: Current perspectives" (1983); Y.Y. Kim & W.B. Gudykunst "Theories in intercultural communication" (1988).

У багатьох узагальнюючих роботах з міжкультурної комунікації (М. Бергельсон; А. Вежицька; Т. Грушевицька, В. Попков, О. Садохін; О. Залевська; І. Клюканов; О. Леонтович; О. Мат'яш; В. Тузлукова, В. Богуславська) наводяться окремі аспекти досліджень, однак спільною є думка, що ці дослідження ще далекі від інтеграції. Важливе місце в становленні концепції мовної освіти в логіці кросскультурного діалогу займають досягнення лінгвокультурологів В. Маслова, С. Тер-Минасової.

Вивченню теоретичних і практичних аспектів розвитку багатомовної освіти присвятили свої роботи Дж. Беко, М. Байрам, Д. Кост, Д. Мур, М. Барішніков, В. Костомаров, І. Ломакіна, З. Нікітенко, О. Смірнова та ін. Сьогодні також багато наукових публікацій присвячені питанням прояву тенденцій глобалізації та інтеграції в освіті, питанням формування мовної політики, входження української освіти до європейського простору, шляхів реалізації першочергових завдань у мовній освіті в європейському вимірі.

Так, О. Яковлева, аналізуючи тенденції розвитку мовної політики, зауважує, що, як свідчить світовий досвід, стан мовної ситуації, який найбільшою мірою відповідає потребам держави і суспільства, вдається досягти там і тоді, де і коли мовна політика будується на уважному ставленні до мовних традицій, які склалися протягом усього попереднього історичного розвитку без поділу минулого на "своє", що слід зберегти, і "чуже", від чого варто відмовитися [6, 76].

Рішення завдань багатомовної професійної освіти вимагає посилення полікультурної складової у підготовці майбутнього вчителя. У зв'язку з цим певного значення набуває висунуте Г. Дмитрієвим теоретичне положення про багатокультурність як важливу складову професіоналізму. Виходячи з цього положення, "студенти різних спеціальностей, особливо педагогічних, повинні вміти працювати з різними в культурному відношенні людьми, правильно розуміти людські відмінності, бути толерантними до них, вміти підтверджувати своїми особистими справами і словами культурний плюралізм у суспільстві" [3, 116].

Мета статті – розглянути становлення концепції багатомовної освіти як засобу ефективної міжкультурної підготовки майбутнього вчителя іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. В процесі багатомовного навчання іноземна мова виступає не тільки як об'єкт вивчення, але й як засіб пізнання, в результаті чого досягається так званий подвійний ефект: має місце як вивчення предмета, так і вивчення мови. Багатомовну освіту розглядаємо як освітні програми, в яких як рідна, так й іноземна мови використовуються як інструмент освіти та самоосвіти під час вивчення тих чи інших дисциплін вузівського циклу, і в яких створені умови для включення міжнародного аспекту у зміст вузівської освіти, що дозволяє підготувати суб'єктів освітнього процесу до міжкультурного співробітництва в різних областях діяльності в багатомовному світі.

Міжкультурне навчання як дидактична концепція набуває все більш глобального характеру, інтегруючись в навчальні програми цілого ряду дисциплін на рівні методики. Наприклад, міжкультурну компетенцію як мету навчання пропонують багато викладачів іноземних мов. Зокрема, Л. Веденіна визначає "міжкультурне навчання" як "полілог мов і культур, навчання, розраховане на інтеграцію того, хто навчається в систему світової культури" [1, 43].

Багатомовна освіта засобами рідної та іноземної мов завжди була невід'ємною частиною професійної освіти не тільки на мовних факультетах вузів, зокрема, при підготовці педагогічних кадрів. Однак у більшості випадків практика багатомовної освіти поширювалася на формування загальної комунікативної компетенції без урахування її професійно-орієнтованого аспекту. В умовах розширення можливостей міжкультурного спілкування фахівців різних рівнів, зокрема вчителів іноземної мови, відчувається потреба у сформованому на достатньому рівні саме професійному аспекті.

Отже, одним із завдань вітчизняної багатомовної освіти щодо підготовки педагогічних кадрів є формування як загальної, так і професійної комунікативної компетенції. Це, в свою чергу, передбачає розробку:

- багатомовних освітніх програм з різних навчальних дисциплін;
- навчальних матеріалів для полілінгвального вивчення навчальних дисциплін іноземною мовою;
- контрольних завдань для визначення рівня як предметних знань і вмінь, так і комунікативних професійно-орієнтованих умінь;
- оціночних шкал для самооцінки студентами

рівня сформованості предметних знань і полілінгвальних комунікативних умінь.

Установка на підготовку висококваліфікованих кадрів, здатних мислити і діяти в глобальній системі діалогу культур в сучасному суспільстві, визначає концептуальну систему освітньої програми, яка полягає в формуванні у майбутніх спеціалістів мовної предметної компетенції відповідно до обраної спеціалізації, орієнтованої на формування спеціальної предметної компетенції іноземною мовою.

Стосовно підготовки педагогічних кадрів багатомовна освіта передбачає також усвідомлення своєї приналежності як до професійної спільноти в рідній країні, так і до світового професійного співтовариства. Так, багатомовна професійна педагогічна освіта засобами рідної та іноземної мов розглядається як засіб ефективної міжкультурної підготовки вчителя іноземної мови. У процесі вивчення іноземної мови відбувається процес адаптації до іншомовної культури, тобто процес акультурації. Під акультурацією розуміємо "процес засвоєння особистістю, яка виросла в культурі "а", елементів культури "б" [2, 26]. Іноземна мова відкриває для цього перспективи, оскільки привласнена культура, стаючи особистісною характеристикою, означатиме персональну участь в еволюції всього людства. Адекватне розуміння чужої культури, в тій мірі як її сприймають носії мови, сприятиме ліквідації помилкових стереотипів сприймання іншої країни.

Так, процес акультурації в цілому може розглядатися як безперервний процес від пізнання мови до пізнання культури і від пізнання культури до пізнання людини. Питання акультурації має безпосереднє відношення до методики викладання іноземних мов у зв'язку з єдиною метою формування особистості на рубежі культур, а отже, викладачі повинні знайомити майбутніх спеціалістів із закономірностями і результатами процесу засвоєння людиною нової культури.

Для того щоб знати культуру, необхідно нею користуватися, володіючи законами її функціонування. Мета пізнання іншої культури полягає не тільки в тому, щоб набути знань про культуру, а, перш за все, щоб фахівець був здатний орієнтуватися в ній. Тоді вже мова піде про формування навичок і вмінь оперувати комунікативними стратегіями, які, в свою чергу, і визначатимуть успіх у процесі усного спілкування.

Особлива частка в полікультурній освіті повинна відводитися репрезентації варіативності культур рідної країни, регіону і т.п. Як зауважує В.П. Сисоев, це може сприяти формуванню в тих,

БАГАТОМОВНА ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ЯК ФОРМА ЕФЕКТИВНОЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

хто навчається, уявленнь про культурну різноманітність як норму співіснування і взаємного розвитку культур в сучасних полікультурних спільнотах країн рідної та вивченої мов. Крім того, така варіативність та різноманітність тематичного наповнення навчальних програм необхідні для створення умов краще розуміти себе в спектрі культур. Культурна варіативність є одним із основних дидактичних інструментів досягнення головної загальної мети мовної полікультурної освіти – підготовки тих, хто навчається, до активного й повноцінного співробітництва в сучасному полікультурному світі засобами мови, що вивчається [5, 99].

Мовна особистість – це особистість, виражена в мові (в тексті) і через мову, особистість, реконструйована в основних своїх рисах на базі мовних засобів. На наш погляд, таке розуміння мовної особистості відкриває нові перспективи перед методикою викладання іноземної мови, зокрема, визначає мету навчання культури мовленнєвого спілкування – становлення і розвиток комунікативної компетенції, яка формує мовну особистість майбутнього фахівця, яка реалізує потрібні конструкції мовленнєвого спілкування, відповідні нормам мовленнєвої діяльності індивіда іншої мовної спільноти та національної картини світу [4, 92].

Найбільш прийнятною для нашої країни моделлю багатомовної освіти як варіанту навчання міжкультурного спілкування і засобу полілінгвального розвитку тих, хто навчається, засобами рідної та іноземної мов на різних етапах є іммерсійна модель, що припускає рівний ступінь використання рідної та іноземної мов як засобу навчання та професійного розвитку. У контексті сучасних вимог і цілей освіти в цілому, і мовної освіти зокрема, можемо припустити, що багатомовна освіта є однією з форм міжкультурної освіти, що ставить за мету виховання полікультурної особистості. Багатомовна освіта передбачає не тільки функціональне оволодіння іноземними мовами, але й наявність культурного компонента. Отже, іноземна мова в рамках багатомовної освіти відкриває перспективи міжкультурної підготовки педагогів, у тому числі й вчителів іноземної мови.

Висновки. Для реалізації ідей і конкретних завдань багатомовної освіти засобами рідної та

іноземної мов необхідна розробка концептуальних основ такої освіти на різних ступенях навчання, включаючи міждисциплінарні основи соціокультурного розвитку майбутніх фахівців і методичне забезпечення навчального процесу, що містить навчальні програми та навчальні плани для різних ступенів і різних типів освітніх установ; навчальні матеріали, включаючи матеріали для контролю і самоконтролю професійних знань і загальнокультурних умінь майбутніх спеціалістів.

Використання іноземної мови як способу отримання спеціальних знань, приєднання до культури різних народів, діалог різних культур, що сприяє усвідомленню людьми приналежності не тільки до своєї країни, певної цивілізації, а й до глобальної культурної спільноти – всі ці ідеї багатомовної, міжкультурної освіти мають важливе значення для підготовки висококваліфікованих учителів іноземної мови.

1. Веденина Л.Г. *Межкультурное обучение как полилог языков и культур.* / Л.Г. Веденина. // *Межкультурная коммуникация: тез. докл.* – Иркутск, 1993. – С. 42 – 47.

2. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. *Язык и культура. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного.* / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1990. – 248 с.

3. Дмитриев Г.Д. *Многокультурное образование.* / Г.Д. Дмитриев. – М.: Народное образование, 1999. – 208 с.

4. Оглуздина Т.П. *Развитие содержания понятия “языковая компетенция” в истории лингвистики и теории обучения иностранным языкам.* / Т.П. Оглуздина // *Вестник ТГПУ.* – 2011. – № 2. – С. 91 – 94.

5. Сысоев П.В. *Языковое поликультурное образование в XXI веке* / П.В. Сысоев // *Язык и культура.* – Тамбов: Изд-во ТГУ. – 2009. – №2 (6). – С. 96 – 110.

6. Яковлева О. *Багатомовність як імператив доби й її значення для модернізації системи вищої освіти України* / О. Яковлева // *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія. Педагогіка. Психологія: Збірник наукових праць.* – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. – 2011. – Вип. 16. – С. 75 – 85.

Стаття надійшла до редакції 17.06.2014

